

І. В. Кіндрась

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри східних мов
Навчально-наукового центру мовної підготовки
Національної академії Служби безпеки України

ВИКОРИСТАННЯ ОПОР НА ПОЧАТКОВОМУ РІВНІ ФОРМУВАННЯ ТУРЕЦЬКОЇ УСНОМОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МОНОЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена дослідженню особливостей використання опор на початковому рівні формування турецької усномовленнєвої компетентності в монологічному мовленні в здобувачів вищої освіти.

Проаналізувавши сучасний стан навчання турецької мови й формування турецької усномовленнєвої компетентності в здобувачів вищої освіти, ми встановили, що в умовах активізації викладання турецької мови в закладах вищої освіти України існує нагальна потреба у вдосконаленні методики навчання турецької мови в цілому й усного турецького монологічного мовлення зокрема.

У статті здійснено спробу розглянути особливості використання опор як важливого засобу формування турецької усномовленнєвої компетентності в монологічному мовленні в здобувачів вищої освіти на початковому рівні вивчення турецької мови в закладах вищої освіти України.

Проаналізовано численні визначення поняття «опора» в методиці навчання іноземних мов. Встановлено, що опора – це засіб демонстрації навчального матеріалу, предметів, явищ, процесів тощо з метою полегшення його розуміння та сприймання в мовленнєвій діяльності.

Зважаючи на те, що здобувачам вищої освіти на початковому рівні навчання важко продукувати змістовні й зв'язні монологічні висловлювання відразу текстового рівня, що є кінцевою метою формування турецької усномовленнєвої компетентності, зроблено висновок, що опори є важливим засобом реалізації наочних методів, стимулюють здобувачів вищої освіти до продукування монологічних висловлювань і допомагають правильно сформулювати думки, а тому їх доцільно використовувати в процесі формування вмінь усного турецького монологічного мовлення здобувачів вищої освіти на початковому рівні вивчення турецької мови.

У статті було запропоновано використовувати в навчальному процесі вербальні, невербальні, смислові, змістові, а також комбіновані й лінгвокраїнознавчі опори. Лінгвокраїнознавчі опори слід вживати з метою реалізації культурологічного підходу, який передбачає максимальне заглиблення здобувачів вищої освіти в іншомовний процес, що досягається шляхом зведення до мінімуму апеляції до рідної мови в процесі вивчення турецької. До лінгвокраїнознавчих опор віднесено вербальні й невербальні опори, що надають здобувачам вищої освіти певні знання про Туреччину, її культуру, традиції, звичаї тощо.

Ключові слова: турецька мова, усномовленнєва компетентність, монологічне мовлення, початковий рівень, опора.

Постановка проблеми. Активне налагодження контактів між Україною та Туреччиною в різних галузях зумовлюють потребу суспільства у фахівцях, які володіють турецькою мовою не лише як засобом спілкування, а і як засобом професійної взаємодії. Це визначило необхідність удосконалення рівня турецькомовної підготовки здобувачів вищої освіти.

Мета навчання турецької мови полягає у формуванні в здобувачів вищої освіти іншомовної комунікативної компетентності, яка забезпечувала б їхні комунікативні потреби. Одним із найважливіших аспектів формування іншомовної комунікативної компетентності є формування усномовленнєвої компетентності й опанування її важливою

складовою – монологічним мовленням. Отже, нагальною стає потреба вдосконалення методики навчання турецької мови в цілому й усного турецького монологічного мовлення зокрема. У зв'язку із цим вважаємо за необхідне розглянути особливості використання опор як важливого засобу формування турецької усномовленнєвої компетентності в монологічному мовленні в здобувачів вищої освіти на початковому рівні вивчення турецької мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки як у теорії, так і на практиці вчені досягли певних результатів у розв'язанні проблем навчання монологічного мовлення на початковому рівні у вищій школі (О.В. Асадчих,

М.С. Балабайко, Г.В. Беспалова, П.А. Болдирева, І.В. Кіндрась). Окрім того, обґрунтовано доцільність навчання професійно спрямованого й підготовленого монологічного мовлення (О.В. Васильєва, Н.Л. Драб, І.В. Самойлюкевич, Н.Д. Соловійова); розглянуто доцільність навчання монологічного мовлення з використанням автентичних художніх фільмів (В.С. Пашук, О.В. Тимошенко); визначено основи навчання монологічного мовлення із застосуванням відеофонограм (О.С. Чужик). Підтвердженням доцільності використання опор для початкового рівня навчання іноземної мови є праці таких науковців, як В.А. Артьомов, О.В. Асадчих, П.А. Болдирева, Е.О. Вільялок, І.А. Зимня, М.С. Каган, Я.М. Колкнер, Л.І. Лазаркевич, О.М. Леонтьєв, С.Ю. Ніколаєва, В.С. Пашук, Ю.І. Пасов, Е.І. Попова, Н.К. Скляренко, В.Л. Скалкін та інші.

Хоча певним аспектам формування усномовленнєвої компетентності в монологічному мовленні здобувачів вищої освіти присвячено дослідження багатьох учених, більшість сучасних наукових робіт охоплює навчання монологічного мовлення на матеріалі романських і германських мов. Питання формування турецької усномовленнєвої компетентності в монологічному мовленні залишаються недостатньо вивченими й потребують подальшого розгляду й систематизації.

Мета статті – розкрити особливості використання опор на початковому рівні формування турецької усномовленнєвої компетентності в монологічному мовленні в здобувачів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. У процесі формування турецької усномовленнєвої компетентності в здобувачів вищої освіти на початковому рівні вивчення турецької мови важливим засобом навчання, на нашу думку, є опори, оскільки студенти ще не мають достатнього мовленнєвого досвіду в спілкуванні турецькою мовою, а опори виступають своєрідним стимулом до продукування монологічного висловлювання в усній формі, полегшують опанування іноземною мовою та роблять процес навчання ефективнішим. М.А. Деркачева, досліджуючи питання розроблення вправ і добору опор для навчання монологічного мовлення у сфері професійної освіти, наголошує на великому значенні використання опор у процесі формування вмінь монологічного мовлення [8, с. 22].

У словнику методичних термінів зазначається, що опора – це засіб демонстрації навчального матеріалу, предметів, явищ, процесів тощо з метою полегшення його розуміння та сприймання в мовленнєвій діяльності [1, с. 152].

За Ю.І. Пасовим, опора – це спосіб безпосереднього або опосередкованого впливу на мовця з метою стимулювання породження висловлювання шляхом виникнення асоціацій із життєвим

досвідом [13, с. 180]. Ю.І. Пасов також зазначає, що опора – це спосіб управління висловлюванням і важливий засіб організації мовного вміння, необхідного для виникнення самостійного висловлювання мовця [14, с. 173].

О.В. Барбакова трактує опору як модель висловлювання, в якій має бути закладено можливість варіативного використання засобів її вираження на основі усвідомлення способів виконання мовленнєвих дій [3, с. 123].

Н.Л. Драб вважає, що опора – «це сигнал, який усвідомлюється за допомогою візуального сприйняття та допомагає мовцю осмислити й продукувати монологічне висловлювання» [9, с. 50].

Незважаючи на численність визначень поняття «опора» в методиці навчання іноземних мов, більшість науковців спільні в думці, що опори, з одного боку, стимулюють студента до продукування монологічного висловлювання, з іншого – допомагають правильно сформулювати думки.

З огляду на те, що опори викликають певні асоціації за допомогою зображення реальної дійсності або слів, їх поділяють на зображальні й словесні. Окрім того, опори можуть керувати змістом висловлювання та його метою. Звідси виникає поділ на змістові й смислові опори [13, с. 182]. Поєднавши ці два критерії, В.Б. Царькова запропонувала найповнішу, на наш погляд, класифікацію опор для навчання іноземних мов. Дослідниця поділяє опори на вербальні й невербальні, які можуть бути змістовими або смисловими [16, с. 151–162]. Класифікацію опор за В.Б. Царьковою представлено в таблиці 1.

Таблиця 1
Класифікація опор (за В.Б. Царьковою)

	Вербальні	Невербальні (зорові)
Змістові	<ul style="list-style-type: none"> • Текст (візуально) • Текст (аудитивно) • План • Таблиці • Логіко-синтаксична схема 	<ul style="list-style-type: none"> • Кінофільм • Відеоролик • Картина • Серія малюнків • Фотографія
Смислові	<ul style="list-style-type: none"> • Афоризми • Прислів'я • Приказки 	<ul style="list-style-type: none"> • Таблиця • Цифри, дати • Плакат • Карикатура

Розглянемо приклади використання різних видів опор у процесі формування турецької усномовленнєвої компетентності в здобувачів вищої освіти на початковому рівні.

Як *вербальна змістова опора* виступає текст, який пропонується здобувачам вищої освіти для візуального сприйняття (читання) з подальшим його обговоренням шляхом надання відповідей на запитання. У цьому випадку опорою виступає не лише текст, який пропонується здобувачам вищої

освіти для читання, а й запитання, які є своєрідними підказками для продукування монологічних висловлювань. Прикладом використання тексту як опори може бути його аудитивне сприймання, після чого здобувачам вищої освіти пропонується відповідати на запитання на основі почутого, переказати зміст почутого, заперечити чи підтвердити правильність тверджень щодо змісту прослуханого тексту.

Під час використання *плану як опори* здобувачам вищої освіти пропонують план висловлювання відповідно до теми, що вивчається. Монологічні висловлювання продукуються на основі цього плану. Ще одним прикладом використання плану як опори може бути завдання, в якому здобувачам вищої освіти пропонують скласти план до тексту, який потрібно переказати.

Логіко-синтаксичні схеми є дуже ефективним засобом формування турецької усномовленнєвої компетентності в монологічному мовленні, оскільки вони забезпечують логічну послідовність монологічного висловлювання та є моделлю для формулювання думок. Прикладом застосування логіко-синтаксичних схем може бути вправа з використанням схеми, в яку потрібно підставити конкретну інформацію. Здобувачам вищої освіти пропонуються схеми, в яких відсутня певна частина інформації, що необхідно самостійно додати.

Під час використання *афоризмів, прислів'їв і приказок як опори* здобувачам вищої освіти пропонується сталий вираз, прислів'я чи приказка, разом із викладачем обговорюється їхній зміст. Після цього ставиться завдання розповісти про випадок із життя, який підтверджує або заперечує цей вираз. Іншим варіантом обговорення може бути висловлювання своїх думок щодо значення виразу. Використання афоризмів, прислів'їв і приказок на початковому рівні навчання може викликати певні труднощі, оскільки рівень опанування граматичним і лексичним матеріалом у здобувачів вищої освіти ще недостатній для висловлення та обґрунтування значень глибоких за змістом сталих виразів та афоризмів. Проте використання таких виразів на початковому рівні можливе за умови ретельного їхнього відбору викладачем. Для початкового рівня навчання важливо обирати прості за змістом вирази, які не викликають труднощів у розумінні їхнього змісту. Також обов'язково потрібно обирати такі вирази, на обґрунтування змісту яких здобувачам вищої освіти вистачить лексичного запасу й знань граматичного матеріалу.

Розглянемо на прикладах використання *невербальних (зорових) опор* на початковому рівні формування турецької усномовленнєвої компетентності в монологічному мовленні в здобувачів вищої освіти.

У ролі *невербальної опори* можуть виступати окремі малюнки, слайди, тематичні й сюжетні картинки, композиції на дошці тощо. У багатьох випадках, зокрема під час опанування вміннями продукувати монологічні висловлювання типу монолог-опис, доцільно використовувати комбіновані, або змішані, вербально-зображальні опори. Вони підказують тематику, певний зміст і логічну послідовність висловлювання. Це може бути план квартири з назвами кімнат, яскраві запрошення на святкування свят, анкети, меню тощо [12, с. 185].

Прикладом використання *невербальних змістових опор* може бути опис картини / малюнка із зазначенням, що / хто там зображений, що роблять особи, які там змальовані художником тощо. Варіантів застосування малюнків, фотографій і картин як опор дуже багато. Ще одним прикладом використання таких видів невербальних опор може бути вправа, коли здобувачі вищої освіти розповідають про свою сім'ю за фотографією, яку приносять на заняття. Також можна запропонувати описати зовнішність людини, зображеної на фотографії / малюнку.

Для початкового рівня навчання зображальні опори використовуються найчастіше, оскільки візуальне представлення інформації у вигляді ілюстрацій необхідне для здобувачів вищої освіти, в яких немає достатньої бази знань. Зображальні опори сприяють активізації розумової діяльності й стимулюють розвиток творчої діяльності.

Прикладом використання *схеми / карти як опори* може бути схема вулиць, на одній з яких розташований університет – здобувачам вищої освіти пропонується розповісти, що знаходиться навколо університету, або вказати маршрут, за яким можна прийти чи приїхати до університету з певної точки відправлення.

Прикладом використання *невербальних смислових опор* може бути використання таблиць, коли здобувачам вищої освіти пропонується скласти розповідь, спираючись на таблицю, в якій подано певну інформацію, використовуючи яку здобувачі вищої освіти продукують монологічні висловлювання.

Прикладом використання *кінофільмів і відеороликів як опор* може бути їхній перегляд, після чого здобувачам вищої освіти пропонується переказати їхній зміст.

У методиці викладання іноземних мов існує також підхід використання відеороликів і кінофільмів без звуку. Вважається, що це активізує логіко-мисленнєву діяльність на рівні інтуїтивного добору мовленнєвих одиниць і підвищує мотивацію продукування власних висловлювань іноземною мовою [2; 4; 7; 10; 15]. Такий метод описано також і в турецькій методичній літературі. Зазначається, зокрема, що перегляд відеороликів і кінофільмів без звуку спонукає здобувачів

вищої освіти до активного обговорення, активізує мовленнєву діяльність і породжує дискусію, що позитивно відбивається на формуванні мовленнєвої компетентності в говорінні турецькою мовою [17, с. 82]. У тій же літературі пропонується подібний метод використання відеороликів і кінофільмів для формування турецької усномовленнєвої компетентності – метод, під час якого здобувачі вищої освіти мають можливість прослухати озвучення кінофільму або відеоролика без зображення на екрані. Сприймаючи на слух кінофільм, в уяві вимальовується картина й утворюються певні асоціації, пов'язані з подіями реальної дійсності. Далі всі обговорюють те, що вони почули або ж відповідають на запитання викладача. Після обговорення здобувачі вищої освіти переглядають той самий відеоролик / кінофільм і переконаються в правильності чи хибності висловлених ними попередніх припущень [17, с. 83]. Можна також запропонувати переглянути лише початок чи кінець відеоролика / кінофільму й доповнити його частиною, якої не вистачає. Це розвиває уяву й мотивує до мовленнєвої діяльності. На нашу думку, такий підхід є досить цікавим, корисним та ефективним, оскільки перегляд відеоролика або кінофільму без звуку позитивно впливає на мотивацію здобувачів вищої освіти до продукування монологічних висловлювань.

У сучасній методиці навчання іноземних мов усе частіше розглядається доцільність використання автентичних художніх фільмів. Зокрема, В.С. Пашук у своєму науковому дослідженні розглядає доцільність використання автентичних художніх фільмів для навчання усного англійського монологічного мовлення студентів мовних спеціальностей середнього рівня. Вона доводить, що за відсутності реального мовного середовища автентичні художні фільми можуть сприяти засвоєнню студентами іноземної мови й національної культури країни, мова якої вивчається. Отже, у свідомості віддзеркалюється життя народу, формується позитивне ставлення до мови, культури й народу [15, с. 7].

Ми поділяємо цю думку й наголошуємо, що В.С. Пашук доводить доцільність використання автентичних художніх фільмів у навчанні студентів середнього рівня навчання, який є базовим, тому студенти можуть сприймати такі фільми й розуміти їх. На досліджуваному нами початковому рівні навчання здобувачі вищої освіти не мають достатньої бази знань для адекватного сприйняття та розуміння автентичних художніх фільмів. Тому ми вважаємо, що на початковому рівні доцільніше використовувати невеликі, прості відеоролики, які добираються викладачем відповідно до пройденого навчального матеріалу й відповідають рівню знань здобувачів вищої освіти.

Практика показує, що в процесі формування турецької усномовленнєвої компетентності в монологічному мовленні часто використовуються комбіновані вербально-зображальні опори, коли поєднується вербальна й невербальна інформація. Як зазначає І.А. Зимня, в результаті багаторазового сприйняття мозок людини знаходить спільну схему для відтворення того чи іншого мовного явища [11, с. 128]. Ми вважаємо, що для початкового рівня навчання використання комбінованих опор надзвичайно важливе, оскільки, як відомо, засвоєння нової інформації відбувається ефективніше за умови її багаторазового повторення.

Прикладом вправи з використанням комбінованих опор може бути текст, в якому замість деяких слів введено малюнки. Здобувачам вищої освіти пропонується відтворити текст, підставляючи слова замість малюнків. Раціональна послідовність використання опор під час навчання на початковому рівні формування турецької усномовленнєвої компетентності в монологічному мовленні в здобувачів вищої освіти повинна відбуватися за ієрархією – від найпростішого для сприйняття до найскладнішого, з поступовим ускладненням завдань.

Ми вважаємо, що в процесі формування турецької усномовленнєвої компетентності в монологічному мовленні в здобувачів вищої освіти на початковому рівні варто прагнути до максимального заглиблення в мовний процес, що досягається шляхом зведення до мінімуму апеляції до рідної мови. На нашу думку, одним зі способів мінімізувати використання рідної мови під час вивчення турецької мови є робота з опорами. Тому вважаємо доцільним використовувати всі типи опор (за класифікацією В.Б. Царькової). Проте з метою реалізації культурологічного підходу навчання іноземних мов вважаємо доцільним використовувати так звані *лінгвокраїнознавчі опори*. Це й вербальні, й невербальні опори, які мають надавати здобувачам вищої освіти певні знання про країну, мова якої вивчається.

Прикладом вербальної лінгвокраїнознавчої опори може бути текст, в якому наявна певна інформація про культуру, традиції, звичаї, свята, міста, реалії Туреччини тощо.

До невербальних смислових лінгвокраїнознавчих опор належать карикатури, які пояснюють зміст прислів'я чи приказки. У Туреччині такий вид опори дуже популярний і широко використовується в процесі навчання іноземних мов.

Використання лінгвокраїнознавчих вербальних і невербальних опор зумовлене тим, що в рамках культурологічного підходу разом із формуванням іншомовної комунікативної компетентності необхідно формувати й соціокультурну, що досягається шляхом лінгвокраїнознавчого навчання

турецької мови, оскільки має на меті одночасне вивчення і мови, й культури.

Висновки та пропозиції. Підсумовуючи все вищевикладене, зазначимо, що на початковому рівні навчання з метою стимулювання здобувачів вищої освіти до продукування монологічних висловлювань необхідно використовувати всі типи опор (за класифікацією В.Б. Царькової), а також лінгвокраїнознавчі. Пропоноване дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми, але розглядає деякі аспекти процесу формування турецької усномовленнєвої компетентності в монологічному мовленні в здобувачів вищої освіти на початковому рівні вивчення турецької мови. Дослідження методів, прийомів і форм формування турецької усномовленнєвої компетентності й перевірка їхньої ефективності є предметом подальшого наукового пошуку й методичних інновацій.

Список використаної літератури:

1. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Новый словарь методических терминов и понятий: теория и практика обучения языкам. Москва : Издательство ИКАР, 2009. 448 с.
2. Асадчих О. В. Методика навчання студентів мовних спеціальностей усного японського монологічного мовлення на початковому етапі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2007. 253 с.
3. Барбакова Е.В. Методическое понятие опоры в обучении иностранным языкам. *Вестник Бурятского государственного университета*. 2009. Вып. 15. С. 123–125.
4. Биркун Л.В. Двобічний контрактивний аналіз та система вправ для подолання інтерференції при вивчення часових форм дієслова другої іноземної мови. *Вісник «Іноземна Філологія»*. Київ : Видавничий центр «Київський університет», 1998. Вип. 27. С. 46–48.
5. Бичкова Н.І. Комплекс комунікативних вправ на основі змісту іншомовного художнього відеофільму. *Методика викладання іноземних мов*. 1994. Вип. 23. С. 59–63.
6. Беспалько В.П. Опыт разработки и использования критериев качества усвоения знаний. *Советская педагогика*. 1968. № 4. С. 52–69.
7. Бремшмидт Л.С. Кинофрагменты в обучении французскому языку : пособие для учителя. Москва : Просвещение, 1987. 92 с.
8. Деркачева М.А. Выбор упражнений и опор при обучении монологической речи в ходе иноязычного профессионального образования. *Среднее профессиональное образование*. 2011. № 9. С. 21–23.
9. Драб Н.Л. Навчання майбутніх економістів іншомовного професійно спрямованого ММ (монолог-презентація) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2003. 201 с.
10. Дьяконова В.М. Видеофильмы как средство эффективного обучения иностранному языку. *Научно-методические материалы 2-й Международной конференции*. Киев : КГЛУ, 1995. С. 117–118.
11. Зимняя И.А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. Москва : Просвещение, 1985. 160 с.
12. Ніколаєва С.Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник / колектив авторів під керівництвом С.Ю. Ніколаєвої. 2-ге вид., випр. і перероб. Київ : Ленвіт, 2002. 328 с.
13. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. Москва : Русский язык, 1989. 275 с.
14. Пассов Е.И. Основы методики обучения иностранным языкам. Москва : Русский язык, 1977. 214 с.
15. Пашук В.С. Навчання студентів мовних спеціальностей усного англійського монологічного мовлення з використанням автентичних художніх фільмів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ : КНЛУ, 2002. 21 с.
16. Царькова В.Б. Классификация опор в целях развития речевого умения. Проблема коммуникативного метода обучения иноязычной речевой деятельности. *Известия ВГПИ*. Воронеж, 1980. Т. 213. С. 151–162.
17. Taşdemir E. Türkçe Öğretim Teknikleri. Ankara : Türk Dil Kurumu, 2000. 172 s.

Kindras' I. Usage of teaching supports at the elementary level at high school in the process of formation Turkish speech competence in monological form

The article is devoted to the research of some aspects of the teaching supports usage in the process of formation Turkish speech competence in monological form at the elementary level at high school.

Analyzing the current situation of Turkish language teaching and the formation of Turkish speech competence in monological form at the elementary level at high school, it is established that there is an urgent need to improve methods of teaching Turkish in general and Turkish speech competence in monological form in particular.

The article attempts to research the peculiarities of usage of the teaching supports as one of the most important means of the formation Turkish speech competence in monological form at the elementary level at high school.

Numerous definitions of the concept of "support" in the methodology of teaching foreign languages are analyzed. It is established that the support is a means of demonstration of educational material,

objects, phenomena, processes, etc. in order to facilitate its understanding and perception in speech activity.

Taking into account that it is difficult for higher education students at the elementary level of studying Turkish to produce meaningful and coherent monologues at the text level, which is the ultimate goal of the formation of Turkish speech competence in monological form, it is concluded that supports are important means of implementing visual methods, as well as encourage students to produce oral Turkish statements in monological form and help to formulate opinions and therefore it is concluded that their usage in the process of formation higher education students's speech skills in monological form at the elementary level of Turkish learning processes is essential.

It was suggested to use verbal, nonverbal, semantic, as well as combined and linguistic supports in the process of formation higher education student's speech skills in monological form at the elementary level. Linguistic supports should be used in order to implement a cultural approach, which is achieving by minimizing appeals to the native language in the process of formation Turkish speech competence in monological form at the elementary level at high school. Linguistic supports include verbal and nonverbal supports that provide higher education students with knowledge about Turkey, its culture, traditions, customs etc.

Key words: Turkish, speech competence, monological statements, elementary level, support.